

Dato: 17.02.2006
Til: Riksantikvaren
Fra: NIKU
Emne: **Hove kirke, konservering av veggdekor i våpenhus**

Oppdragsgiver: Riksantikvaren v/ Harald Ibenholt
Topografisk nr: A 291 Vik i Sogn
Prosjektnr. NIKU: 156 106104
Prosjektleder: Brit Heggenhougen

1. Bakgrunn

NIKU fikk i oppdrag av Riksantikvaren å konservere den malte figurative dekoren på øvre del av våpenhusets østvegg i Hove kirke, Vik kommune i Sogn. Dekoren er figurative fremstillinger av St. Olav og St. Georg (fig. 1).

Den innvendige dekoren i kirken ble tilstandsundersøkt av NIKU i desember 2003¹, og i den medfølgende rapporten ble det anbefalt at dekoren i våpenhuset må behandles av en konservator.²

Konserveringsarbeidet ble utført i uke 32, 2005 av konservator Brit Heggenhougen.

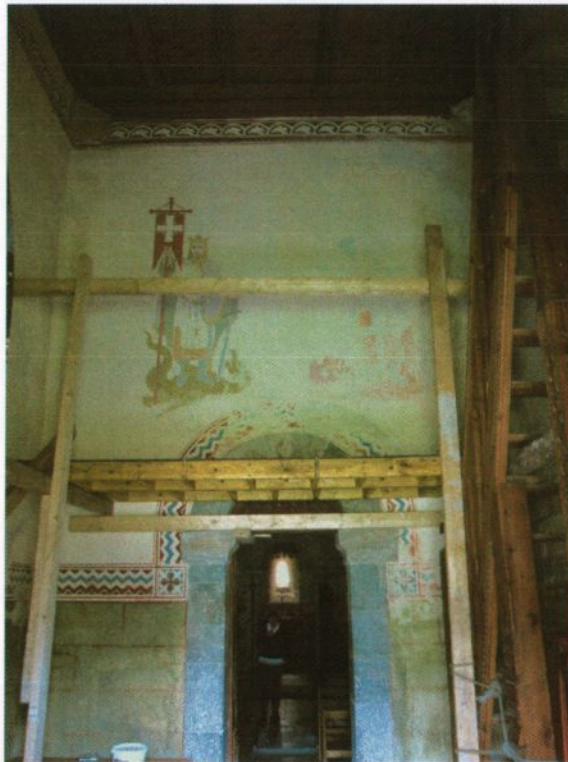

Fig 1. Hove kirke, våpenhus. Figurfremstillinger på østveggen over døren til skipet. Etter behandling.

¹ Berntsen, H. V. 2004: NIKU-rapport 31.03.04. Tilstandsvurdering etter befaring 15.–16. 12.2003.

² Ref. til note 1, s. 8 i ovennevnte rapport

2. Beskrivelse

2.1 Kirkebygningen

Hove kirke er en romansk middelalder kirke i upusset naturstein. I 1880 ble kirken kjøpt av arkitekt Peter Blix. Den var da delvis revet, og P. Blix igangsatte en omfattende restaurering av kirken.³ De innvendige veggene ble pusset og dekorert med P. Blix' "middelalderske" 1800-tallsdekor.

2.2 Motiv og maleteknikk

Motiv

Fremstillingen av St. Olav og St. Georg er malt på våpenhusets østvegg over døren inn til skipet. St. Olav har drept en drage med sverdet han holder i venstre hånd. I høyre hånd holder han en fane. St. Georg har drept en drage med en lanse som han holder i sin høyre hånd. I venstre hånd, hvilende mot bakken, holder han et skjold. St. Georg er fremstilt med vinger (fig. 2).

Fig. 2. St. Georg-figuren. Detalj av tegning av P. Blix. Motivet på originaltegningen avsluttes i knehøyde som vist på fig. 2. Tegningen er her beskåret på h. og v. side. Dekoren rundt figuren ble ikke malt opp i kirken. Riksantikvarens arkiv

Maleteknikk

De innvendige veggene ble kalkpusset og kalkmalt i 1880. Det ser ut til å ligge to lag kalkmaling på pussen. Første laget er hvitt med noe gulstikk. Over dette ligger et helt hvitt lag. Det er stedvis funnet innriss av konturer rundt motivet, utført i den våte pussen. Dekoren ble malt på det hvite kalkmalingslaget med limfarge.

³ "Da arkitekt Peter Blix ledet restaureringen av Håkonshallen i Bergen, fikk han tilbud om å kjøpe kleberstein fra Hove steinkirke, som skulle rives. For å forhindre dette, kjøpte han kirken, og restaurerte den etter egne planer og for egne penger. Han stilte svært strenge krav til håndverket som skulle utføres, og gikk sterkt inn for å føre kirken tilbake til sitt opprinnelige middelalderske utseende. Den står nå som et glimrende eksempel på middelalderdekor, noe Blix mente var passende for en kirke som Hove." Fra Fortidsminnesforeningens web-side, Foreningens eiendommer. Hove kirke

3. Tilstand før behandling

Skadene som var registrert (2003) på figurfremstillingene i våpenhuset og på dekoren ellers i kirken var forårsaket av tidligere fuktproblemer. Fukten hadde medført store skader langs østveggen nordøstre hjørne. Skadene omfattet bom og bortfall i puss, nedbrutt puss, og opp- og avskallinger i malinglaget. Skadeårsaken er i dag eliminert.

St-Olav-figuren var i forholdsvis god stand med unntak av nedre del av Olavs-figuren og dragen, hvor det var mye løstsittende maling. Malingen har stedvis skallet av sammen med deler av det underliggende kalkhvittingslaget.

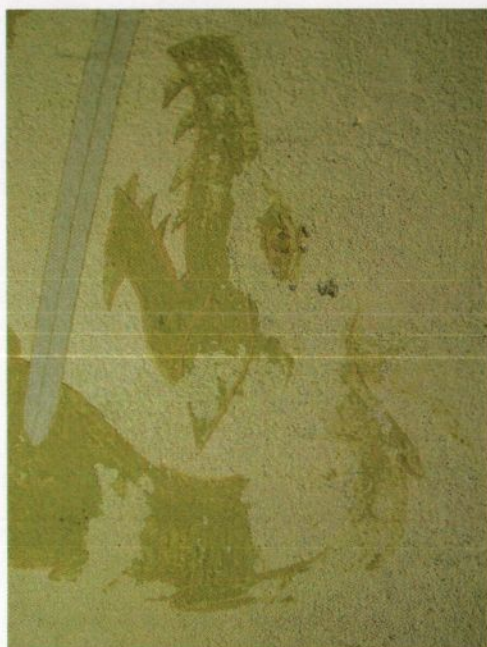

Fig. 3. St. Olavs-figuren. Avskallinger på dragens hode. Før behandling

St. Georg-figuren hadde omfattende skader, da denne var malt inn mot det fuktskadete nordøstre hjørnet. Her var kalkmalingslaget og figurfremstillingen nesten helt vasket av, og figuren var nesten fullstendig utvisket og nærmest uleselig. Motivet kunne avleses gjennom rester av malingen og stedvis synlige innriss (fig. 4 og 5) samt tegningen til P. Blix (fig.2). Veggens store områder med bom, dvs hulrom i puss. På de mest fuktskadete områdene var det i tillegg svinnsprekker og pussutfall (fig. 4 og 5). Pussutfallene berørte ikke dekoren i stor grad, mens svinnrevnene var registrert over hele St. Georg-figuren. Langs nordøstre hjørnet var pusslaget helt nedbrutt og porøst.

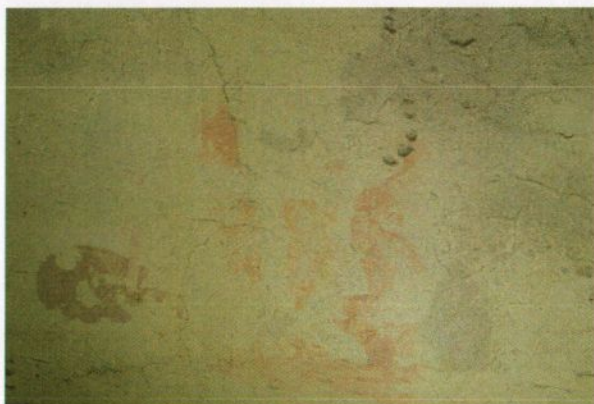
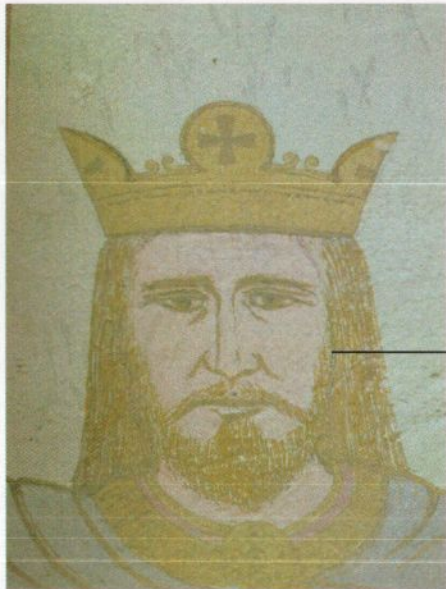

Fig. 4. St. Georg-figuren. Nedre parti med skjold og drage. Helt avrenset felt til høyre. Før behandling

Fig. 5. St. Georg-figuren. Detalj av avvasket maling- og kalklag. Før behandling

Det ble registrert en del tidligere pussreparasjoner på veggen med sementmørtel. Dekoren så ikke ut til å ha blitt utbedret tidligere med unntak av påtegning av konturerer med blyant (fig. 6). En del sprut ble registrert på området rundt st. Olavs hode (fig. 6).

Blyantstrek

Fig 6. St. Olav-figuren. Hodet er konturert med blyant. Før behandling

4. Behandling

Sikring med kalkmørtel

Det ble lagt inn kalkmørtelutfyllinger i sprekker og i utfall. Det ble benyttet en mørtel bestående av kalk tilsatt et fint sandtilslag i blandingsforholdet 1:3. Skadene ble først rensset for nedbrutt puss for å oppnå godt punktfeste for den nye kalkmørtelen. Skadene ble deretter forvannet, og reparasjonsmørtelen lagt i med spatel. I dype skader ble mørtelen bygget opp i to lag. Reparasjonsmørtelen ble renskåret i nivå med den omgivende pussens overflate før den var helt tørr. Reparasjonene som lå i områder med bom ga gode punktfester som sikret disse partiene.

Konsolidering

Limfargedekoren ble i sin helhet konsolidert med 3 % gelatin. Konsolideringen ble utført ved å påføre overflaten varm limblanding (ca 45-50 grader) med pensel gjennom stykker med japanpapir. Japanpapiret ble deretter dabbet over med absorberende papir som hadde som hensikt å trekke ut overskytende lim samtidig som det trykket ned løs maling mot underlaget. Japanpapiret ble trukket av innen limet var tørt for å unngå at papiret satte seg fast. På enkelte skadeområder ble prosessen gjentatt for å få godt nok resultat.

Retusjering

Det hvite bakgrunnslaget St. Georg-figuren ligger på var stedvis vasket vekk. Avvaskete felter ble innfarget med gouache⁴ for å få en jevnere bakgrunn. Inntoningsfargen ble malt inn mot pusskadene i det nordøstre hjørnet. Fargen markerer hvor murer kan utføre de nødvendige reparasjonene i det skadete hjørnet. Dekorasjonsmaler maler bakgrunnsfargen på pussreparasjonene langs hjørnet etter at murer har avsluttet sitt arbeid. Se kapittel 5.

Utfallene på figurene ble retusjert i en strekteknikk, og det ble kun retusjert der det var nok rester av original maling til at motivet var lesbart. Retusjene ble lagt i en noe lysere farge enn originalen for å synliggjøre hva som er originalt og hva som er sekundært. Retusjeringen ble

⁴ Dekkende vannfarge med gummi arabikum som bindemiddel

hovedsakelig utført av estetiske årsaker, for at betrakterne bedre skal kunne se det nesten avvaskete motivet.

Fig. 7. St. Olav-figuren. Etter behandling

Fig. 8. St. Georg-figuren. Etter behandling⁵

5. Arbeider som utføres av håndtverker

De nødvendige pussreparasjoner i skadene på den uretusjerte kanten inn mot nordøstre hjørne utføres av murer med kompetanse innenfor kalkpussing og antikvarisk arbeid. Dekorasjonsmaler legger inn bakgrunnsfargen etter at murer har avsluttet sitt arbeide. Se tidligere NIKU-rapport om anbefalte tiltak (Berntsen, H. V. 31.03.04).

Oslo 17. 02 2006

Brit Heggenhougen
Brit Heggenhougen,
malerikonservator

⁵ Gode helopptak var vanskelig å ta pga. smalt stillas. Bildene ble tatt fra trappen opp til tårnet.